

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΛΥΣΕΙΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 137 κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, τῷ γραφέντι κατὰ τὸν 18 αἰῶνα καὶ ἀποτελουμένῳ ἐκ φύλλων 13 (0,22×0,16), εὔρηται ἔργον, φέρον ἐπιγραφὴν «Ζητημάτων θεολογικῶν λύσεις ἐκτεθεῖσαι παρ' Ἀλεξάνδρου, τοῦ μεγάλου ῥήτορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ ἀρχοῦ ἔτος τὸ κοσμοσωτήριον ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως πρὸς τοὺς λεγομένους Ἑγγλέζους, ὧς ἐκεῖνοι ἀπορήσαντες ἐζήτησαν παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας»¹. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ εἶναι ἀνέκδοτον, εὔρηται καὶ ἐν ἄλλοις κώδιξιν ἀποκειμένοις ἐν ἄλλαις βιβλιοθήκαις².

Τὸ ἔργον τοῦτο ὡς καὶ τὸ τοῦ Γεωργίου Κορεσίου, τὸ ἀποκείμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 1304 κώδικι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν βιβλιοθήκης καὶ φέρον ἐπιγραφὴν «αρχλα' 1631 ἐν μηνι ἀπριλλίῳ κε' Ἀπολογία Γεωργίου Κορεσίου, θεολόγου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἐν Ἀγγλίᾳ τῶν σοφῶν σύλλογον ὡς ἐκ μέρους τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κληρικῶν»³ εἶναι ἄξια ἐκδόσεως, μάλιστα δὲ τὸ πρῶτον, ἕξ οὗ πληροφοροῦμεθα τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπι-

1. Σπ. Λάμπρου Ν. Ἑλληνομν. τόμ. 5 σ. 322.

2. Οὕτω π. χ. ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ζαγοράς πρβλ. κώδικα ὑπ' ἀριθμὸν 38 ἐν Ν. Ἑλληνομν. τόμ. 13 τεύχ. Β' (30 Ἰουνίου 1916) σ. 246. Καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 674, 12 κώδικι τοῦ σεμιναρίου τῆς Ρουμανίας (πρβλ. Const. Litzeica κατάλογον τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων σ. 406) εὔρηται ἔργον, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Λύσεις ζητημάτων τινῶν Ἀλεξάνδρου ἐρμηνέως περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ζητηθέντων τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ παρὰ τῆς τῶν Ρώσων ἀδελφῆς ἐκκλησίας, ἅπερ συνοδικῶς ἐκυρώθησαν». Ἐκ τῆς ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγραφομένης ἀρχῆς τοῦ ἔργου τούτου «Οὐ πάλαι μόνον, ἀλλὰ καὶ νῦν» δύναται τις νὰ εἰκάσῃ μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἔργου τοῦ Μαυροκορδάτου.

3. Πρβλ. Σακκελίωνος, Καταλ. χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος σ. 204. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τοῦ Κορεσίου ἀναπτύσσεται ἰδίᾳ ἢ περὶ μεταβολῆς ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ διδασκαλία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῶν διαμαρτυρομένων, ἣν ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ ἀπυδείξῃ ὡς μὴ στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀγίας Γραφῆς.

κρατοῦσαν γνώμην ἐπὶ δέκα ζητημάτων, ὡς τὰ πολλὰ δογματικοῦ περιεχομένου.

Τὰ τεθέντα δέκα ζητήματα ἐξετάζονται κεχωρισμένως ἕκαστον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «λύσεις τοῦ α' τοῦ β'» καὶ καθεξῆς. Ἐν ἑκάστη τούτων μετὰ τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος καὶ τὴν ἀντιπαράθεσιν καὶ ἀνάπτυξιν ὡς πρὸς τοῦτο τῆς διδασκαλίας τῆς ἐκκλησίας παρατίθενται γραφικὰ καὶ πατερικὰ χωρία πρὸς ἀπόδειξιν καὶ στήριξιν τῆς ἐκτεθείσης διδασκαλίας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «μαρτυρίαί»¹. Τῆς λύσεως τῶν δέκα τούτων ζητημάτων προτιάσσεται εἰσαγωγή, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις τονίζεται ὅτι ἡ λύσις τῶν ζητημάτων τούτων δὲν προέρχεται ἐξ ἀτομικῆς γνώμης τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀλλ' ἐκ συνοδικῆς τοιαύτης «ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν παρατυχόντων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν ἐν συνόδῳ κοινῇ τὴν χάριν ἐπικαλεσάμενοι τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας συσχεψάμενοι τὰ προβληθέντα». Τὰ τεθέντα δέκα ζητήματα καὶ αἱ λύσεις αὐτῶν συντόμως εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

1. Δεχόμεθα ὅτι ὁ υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρὸς, ὡς μᾶς ἀρχῆς καὶ πηγῆς, μὴ ἀποφαινόμενοι τὸν τρόπον, οὐδ' ἄλλοις συγχωροῦντες ἀποδοῦναι τοῦτον. Ἐπομένως δὲν δεχόμεθα, ὡς τινὲς τῶν νεωτέρων, ὅτι κυρίως ὁ υἱὸς γεννᾶται νοήσει καὶ τὸ πνεῦμα προβάλλεται βουλήσει. Ὁ Ἀδουστίνος μετεχειρίσθη τὴν εἰκόνα τῆς νοήσεως καὶ βουλήσεως ἀπλῶς ὡς σύμβολον καὶ παρομοίωσιν.

2 Αἱ τρεῖς ὑποστάσεις ἐν τῷ Θεῷ διακρίνονται διὰ τοῦ ἀγεννήτου, γεννητοῦ καὶ ἐκπορευτοῦ καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς νοήσεως καὶ βουλήσεως, ὡς τοῦ υἱοῦ νοήσει γεννωμένου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος βουλήσει ἐκπορευομένου, διότι ἡ νόησις καὶ ἡ βούλησις εἶναι οὐσιώδεις ἐνεργεῖαι ἐφ' ἑκάστης ὑποστάσεως ὁμοίως ἔχουσαι καὶ ἐπομένως εἶναι ἄτοπον τὸ δέχεσθαι διὰ τῶν οὐσιωδῶν καὶ πάσῃ τῇ Τριάδι κοινῶν ἐνεργειῶν ὑφιστάναι τὰ πρόσωπα.

3. Ἴδιον τοῦ μὲν πατρὸς εἶναι τὸ ἀγέννητον, τοῦ δὲ υἱοῦ τὸ γεννητὸν καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν, τὰ δ' ἄλλα πάντα κοινὰ καὶ ἐπομένως καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ σοφία, εἰ καὶ ἔνια τούτων ἐκφαντικώτερον προσαρμόζονται ὠρισμένως μᾶ τινι τῶν ὑποστάσεων. Κατὰ

1. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῇ λύσει τοῦ πρώτου ζητήματος ἀναφέρεται δις ἡ ἐπιγραφὴ «Μαρτυρίαί», ἐνῶ ἐν τῇ τοῦ τετάρτου παραλείπεται, ὀφθαλμοφανῶς ἐξ ἀβλεψίας τοῦ ἀντιγραφέως. Ἐν τῇ λύσει τοῦ δεκάτου δὲν ὑπάρχουσι μαρτυρίαί.

ταῦτα ἢ δόξα τινῶν τῶν νεωτέρων καθ' ἣν ἐν τῷ θεῷ ὁ λόγος καὶ ἡ σοφία εἶναι δισπῶς τὸ μὲν πάση τῇ θεότητι κοινὸς ὢν καὶ φυσικὸς, τὸ δὲ ὑποστατικὸς, εἶναι σφαλῆρα.

4. Λατρεύομεν τὸν Χριστὸν διὰ μιᾶς προσκυνήσεως ἕνεκα τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς ἀντιδόσεως τῶν ὀνομάτων καὶ ἰδιωμάτων ἢ διαιρουῖντες τὰς ἐν τῷ Χριστῷ φύσεις μὴδὲ ἀπονέμοντες τῇ μὲν θείᾳ λατρευτικῇ, τῇ δὲ ἀνθρωπίνῃ ὑπερδουλικῇ προσκύνησιν.

5. Αἱ ψυχαὶ μετὰ θάνατον δὲν ἀπολαμβάνουσι τῆς αἰδίου μακαριότητος ἢ τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἀλλ' ἀναμένουσι πᾶσαι μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, ὅπως ἐνούμεναι μετὰ τοῦ σώματος, μεθ' οὗ ἔπραξαν τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν, αἱ μὲν στεφανωθῶσιν, αἱ δὲ κολασθῶσιν. Αἱ ψυχαὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν δὲν μεταβαίνουσι ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλ' εὐφραίνονται μέχρι τῆς ἐγέρσεως τῶν σωμάτων ἐν τόποις φωτεινοῖς, γέμουσι θυμηδίας καὶ ἀναψύξεως, ἀναμένουσαι τὸ δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, τῶν δὲ κακῶν δὲν ἀπέρχονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ὅπερ διὰ τὸ ἄυλον τῶν ψυχῶν δὲν δύναται νὰ δρᾷ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀναμένουσι μετὰ θεοῦ καὶ λύπης ἐν τῷ Ἄδη τὸ πορεύεσθε ἅπ' ἐμοῦ οἱ κατηγορούμενοι.

6. Ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν ἰσοδύναμον καὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τῷ πατρὶ δεχόμεθα τὴν ὑπ' αὐτοῦ γινομένην ἔντευξιν ὑπὲρ ἡμῶν οὐκ ἔλαττώσεως, ὡς παρὰ τοῖς ἁγίοις, ἀλλὰ συγκαταβάσεως δηλωτικῇ καὶ ἀγάπης ἐνδεικτικῇ.

7. Μόνον ὁ Χριστὸς ἐσαρκώθη ἄνευ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, ἅπαν δὲ τὸ λοιπὸν ἀνθρώπινον γένος διὰ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων ἔχει καταστῆ ὑπόδικον καὶ ὑπεύθυνον. Κατὰ ταῦτα ἡ Θεοτόκος δὲν συνελήφθη ἄνευ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος οὕτως ὥστε ὁ Χριστὸς νὰ μὴ εἶναι σωτὴρ καὶ αὐτῆς.

8. Τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας τελειοῦται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ ἱερέως «κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον», δι' ἧς μεταβάλλεται ὁ ἄρτος καὶ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἐκφώνησιν τῶν λόγων «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» καὶ «τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου» δὲν ἔχει ἔτι ἐπέλθει ἢ μεταβολή, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ἱκετευτικῶς ἐπικαλεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς μεταβολὴν τῶν προκειμένων δώρων πεποιθῶς τοῖς ῥήμασι τοῦ Κυρίου.

9. Εἰς τὸ ἐρώτημα εἰ ἀν ψυχαὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀποδημίαν παρίστανται ἔμπροσθεν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀποδώσῃ λό-

γον τῶν ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένων καὶ προσηκόντως ἀποκομίσῃσι τὰς ἀμοιβὰς ἢ τιμωρίας ἀπαντῶν λέγει ὅτι μίαν γνωρίζομεν κρίσιν, τὴν κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, καθ' ἣν αἱ ψυχαὶ ἐνούμεναι πάλιν τοῖς σώμασι θὰ ἀμειφθῶσιν ἢ τιμωρηθῶσι, πρὸ δὲ ταύτης αἱ ψυχαὶ εὐρίσκονται ἐν συναισθήσει τοῦ μέλλοντος ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ.

10. Εἰς τὸ ἐρώτημα εἰ ἀνὰ τὸ παρατῆσαι τὸ ἱερέως προσενεχθεῖσαι τῷ θεῷ πρὸ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας μερίδες εἰς τιμὴν τῶν ἁγίων καὶ μνήμην τῶν εὐσεβῶν μεταποιῶνται εἰς σῶμα Χριστοῦ ἀπαντᾷ ὅτι παρατῆσαι τὴν γνώμην τινῶν τῶν νεωτέρων κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας οὔτε σκοπὸν ἔχομεν τοῦ μεταποιηθῆναι τὰς τοιαύτας μερίδας ἐν τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, οὔτε μεταδίδομεν ἐκ τούτων τοῖς μεταλαμβάνουσι χριστιανοῖς μὴ θεωροῦντες ταύτας ὡς σῶμα Χριστοῦ.

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ζητημάτων θεολογικῶν λύσεις ἐκτεθεῖσαι παρ' Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου ῥήτορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ ἄχθ' ἔτος τὸ κοσμοσωτήριον ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως πρὸς τοὺς λεγομένους Ἑγγλέζους, ἃς ἐκεῖνοι ἀπορήσαντες ἐζήτησαν παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

Ὁδὸν πάλαι μόνον, ἀλλὰ καὶ νῦν οὐχ ἥκιστα περιίσταται στίψεσιν ἑτεροδόξων ἢ ἀλήθεια, τεχνολογήμασι καὶ σοφισμάτων ἀπάτη, πολεμουμένη· αἰεὶ γὰρ ὁ ταύτης ἀρχέτακος ἐχθρὸς εὐρῶν ἔργα τῆς τέχνης αὐτοῦ τοὺς σπορικωτάτους σοφιστὰς συνταράσσει τὸ καθαρὸν καὶ ἀπλοῦν τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας, μάλιστα δὲ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀπελθούσης, ὅλον τοῦ φραγμοῦ περιαιρεθέντος, ἐπιφέρεται μανικώτερον καὶ κατατρέχει πάσης τῆς ἐκκλησίας ἐπισπεύρων τοῖς εὐσεβέσι δόγμασιν ἐκφυλά τε καὶ ἄτοπα πολλά. Ἄλλὰ χάρις τῷ κρείττονι ὅτι μὴδὲν ἴσχυσε λυμῆνασθαι τὴν ἄμπελον τοῦ Χριστοῦ, καίτοι προσαρμοσάμενος ἐαυτῷ τοὺς καταποτημένους τοῖς τοῦ κόσμου τερπνοῖς· καὶ γὰρ ἀμαχὸν ἐστὶ τὸ κράτος τῆς ἀληθείας, ὥστε καταπαταυμένη μάλλον ἐπαίρεται καὶ πολεμουμένη μάλλον κρατύνεται καὶ τοὺς μὲν ἀντικειμένους καταισχύνει καὶ καταγέλαστος ποιεῖ, τοὺς δ' ὑπερασπιστὰς καὶ ὑπερμάχους αὐτῆς τιμίους καὶ θαυμαστοὺς ἀποφαίνεται δόξης ἐπίσημον αὐτοῖς ἐν τῷ βίῳ χαρακτῆρα περιθεμένῃ καὶ μετὰ θάνατον ἀμειβουσα τοῖς ἀπορρήτοις ἀγαθοῖς. Τοιγαροῦν ἐν τούτοις ἀριστεύουσιν οἱ πεφευγότες τὰς τῶν νεωτέρων καινοτομίας, μικρὰν δοκούσας ἔχειν ὑπαλλαγὴν ἐν ταῖς φωναῖς, πολλῶν δὲ κακῶν ἀφορμὰς ἐν τοῖς πράγ-

μασι, καὶ γὰρ οὐ σμικρὸν ἔστιν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ τὸ παραμικρὸν, οἵτινες αἰεὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ πειθόμενοι καὶ τῇ τῶν πατέρων ἐξαρκούμενοι διδασκαλίᾳ οὐ παρεγχειροῦσι τοῖς ἱεροῖς λόγοις, οὐδὲ παρασπείρουσι καὶ δολίους λογισμούς, ἀλλὰ, εἴ που γενομένης ἀμφισβητήσεως δόξει τι μείζονος καὶ ἀσφαλεστέρας δεόμενον σκέψεως, παρέχουσιν ἑαυτοὺς μαθητὰς τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, οἷά τοι καὶ νῦν πεποιθήκασιν, ἐν οἷς ὀρθῶς πρεσβεύουσι κατηγορούμενοι παρὰ τῶν ἑτεροδόξων ἀναιδῶς πάντα κάλων εἰς ἀπάτην κινούντων ὅτι παρὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας φρόνημα τῶν τοιούτων ὑπερασπίζονται δογματίων, ἔτου χάριν ἢ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν παρατυχόντων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν ἐν συνόδῳ κοινῇ τὴν χάριν ἐπικαλεσάμενοι τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας σκεψάμενοι τὰ προβληθέντα διὰ βραχέων ἀπαντᾷ τοῖς τούτων ζητήμασι.

Λύσις τοῦ πρώτου ζητήματος.

Ἐπιὸ τοῦ πατρὸς νοήσει γεννᾶται ὁ υἱὸς καὶ θελήσει προβάλλεται τὸ πνεῦμα οὐ μόνον ἔστι νεωτερικὸν ἀνάπλασμα, ἀλλὰ καὶ πλείους ἐκ τούτου συμβαίνουσιν αἰρέσεις, οἷον ἐπὶ τὸ τὸν λόγον ἐνδιέχθετον εἶναι καὶ κτίσμα τὸ πνεῦμα· ποιήματα γὰρ εἴρηται τοῖς πατέρας ἔσα γίνονται διὰ θελήσεως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἰ καὶ γὰρ ὁ θεὸς Ἀδγουστίνος εἰς δήλωσιν τῶν ἀρρήτων ἐν Τριάδι προόδων ἐχρήσατο τῇ εἰκόνι τῆς νοήσεως καὶ τῆς θελήσεως, οὐ μὴν ἀπλῶς εἰσποιήσαντο ταύτην, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔστι δυνατόν συμβόλοις φανεροῦσθαι τὰ θεῖα, οἱ δὲ νεώτεροι προσεπεξεργασάμενοι τὴν τοιαύτην εἰκόνα καὶ τὰς ἐν Τριάδι προόδους νοήσει κυρίως γίνεσθαι δισχυρίζομενοι τὴν θεῖαν ἀδικουσι φύσιν γνώσει ἀνθρωπίνῃ καθυποβάλλοντες. Ἡμεῖς δὲ τοῖς ἔχουσι τῶν πατέρων ἀπεριέργως ἐπόμενοι γεννᾶσθαι μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν, ἐκπορεύεσθαι δὲ τὸ πνεῦμα ὡς ἐκ μιᾶς ἀρχῆς καὶ πηγῆς τρανῶς ὁμολογοῦμεν, τὸν δὲ τῆς προόδου τρόπον οὔτε ἡμεῖς ἀποφαινόμεθα, οὔτε ἄλλοις ἀποδοῦναι συγχωρήσομεν.

Μαρινοῖαι.

Ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν ταῖς ἑαυτῆς πράξεσι «τῶν αἰρετικῶν ἴδιον τρόπον περιεργάζεσθαι καὶ ζητεῖν τὴν πρόοδον τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος».

Ἀθανάσιος κατὰ ἀρειανῶν λόγῳ τρίτῳ «ἀλλ' οὐ πρέπει ζητεῖν πῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστιν ὁ λόγος καὶ πῶς ἀπαύγασμά ἐστι τοῦ Θεοῦ

ἢ πῶς γεννᾷ ὁ Θεὸς καὶ τίς ἔστιν ὁ τρόπος τῆς τοῦ Θεοῦ γεννήσεως· μαίνοιτο γὰρ ἂν τις τοιαῦτα τολμῶν, ὅτι πράγμα ἀρρητον καὶ φύσεως ἴδιον Θεοῦ, μόνῳ τε αὐτῷ καὶ τῷ υἱῷ γινώσκόμενον, ἀξιῶ λόγῳ αὐτὸ ἐρμηνευθῆναι· ἴσον γὰρ ἔστιν ὁ Θεὸς καὶ ποταπός ἔστιν ὁ πατήρ, ἀλλ' ὡσπερ τὸ τοιοῦτον ἐρωτᾶν ἀσεβές ἐστὶ καὶ ἀγνοούντων τὸν Θεόν, οὕτως καὶ οὐ θέμις καὶ περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γεννήσεως τοιαῦτα τολμᾶν».

Βασίλειος τόμῳ πρώτῳ κατὰ Σαβελλιανῶν «οὕτω κἂν πάντα λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κυρίως ὁ υἱός ἐστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ καὶ ὁ υἱὸς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθε καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' ὁ μὲν υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς γεννητῶς, τὸ δὲ πνεῦμα ἀρρήτως ἐκ τοῦ Θεοῦ».

Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ υἱοῦ· «πῶς οὖν γεγέννηται; Οὐκ ἂν ἦν μεγάλη ἡ γέννησις, εἴ σοι κατελαμβάνετο, ὅς οὐδὲ τὴν οικεῖαν ἐπίστη γέννησιν». Καὶ κατωτέρω· «πῶς γεγέννηται; Πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ φθέξομαι δυσχεραίνων. Θεοῦ γέννησις σιωπῇ τιμάσθω. Μέγα σοι τὸ μαθεῖν ὅτι γεγέννηται, τὸ δὲ πῶς οὐδὲ ἀγγέλοις μὴ ὅτι γε σοι ἐννοεῖν συγχωρήσωμεν».

Ἐν τῷ περὶ δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων· «ἀλλ' εἰ γεγέννηται, πῶς γεγέννηται φησιν; Ἀπόκριναί με, ὡ διαλεκτικὲ σὺ καὶ ἄφυκτε, εἰ ἔκτισται, πῶς ἔκτισται, καμὲ ἀπήτει τὸ πῶς γεγέννηται». Καὶ κατωτέρω· «Ἀκούεις γέννησιν; Τὸ πῶς μὴ περιεργάζου, Ἀκούεις ὅτι τὸ πνεῦμα προῖόν ἐκ τοῦ πατρὸς; Τὸ ὅπως μὴ πολυπραγμόνει».

Ἐν τοῖς πνεύματος λόγοις· «εἰπέ σὺ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ πατρὸς, καὶ γὰρ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ φυσιολογήσω καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος καὶ παραπληκτίσομεν ἄμφω εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύπτοντες.»

Ἐν τῷ πρὸς Ἡρόνα λόγῳ· «εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς, τί κατελείψεις τοῖς μόνον γινώσκειν ἄλληλα καὶ γινώσκεισθαι ὑπ' ἀλλήλων μαρτυρούμενοις.»

Διονύσιος ἀρεσπαγίτης ἐν τῷ περὶ θεῶν ὀνομάτων κεφ. β'. «πάλιν ὅτι μὲν ἐστὶ πηγαία θεότης ὁ πατήρ, ἔδὲ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς θεογένου θεότητος, εἰ οὕτω χρή φάναι, δλαστοὶ θεόφυτοι καὶ οἶον ἄνθη καὶ ὑπερούσια φῶτα παρὰ τῶν ἱερῶν λογίων παρειλήφαμεν, ὅπως δὲ ταῦτά ἐστιν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ἐννοῆσαι δυνατόν».

Ὁ μέγας Βασίλειος· «εὐσεβοῦς ἐστὶ διανοίας τὰ ἀπροσιωπηθέντα ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς εὐλαβῶς καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι».

Ὁ Κύριλλος περὶ πνεύματος «παυσόμεθα κακῶς ἀνιχνεύοντες τὴν τοῦ πνεύματος πρόσδον».

Ὁ Ἀμβρόσιος κατὰ τῶν αἵρετικῶν «οὐκ ἔξεστι τὰ θεῖα πολυπραγμονεῖν, ἀρκεῖ σοι γινῶναι ὅτι γεννητὸς ὁ υἱός, τὸ δὲ πῶς μὴ πολυπραγμόνει».

Ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης περὶ πίστεως ὀρθοδόξου κεφ. β' περὶ ῥητῶν καὶ ἀρρήτων «τί δὲ ἐστὶ Θεοῦ οὐσία, ἢ πῶς ἐστὶν ἐν πᾶσιν ἢ πῶς ἐκ Θεοῦ Θεὸς γεγέννηται ἢ ἐκπεπόρευται καὶ ἀγνωοῦμεν καὶ λέγειν οὐ δυνάμεθα».

Ἐν τῇ περὶ Τριάδος κεφαλαίῳ· «ὅτι μὲν ἐστὶ διαφορὰ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως μεμεθήκαμεν, τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς διαφορᾶς οὐδαμῶς».

Τούτοις οὖν ἅπασιν πειθόμενοι τὰ μόνῳ τῷ Θεῷ γνώριμα, ἀκατάληπτα δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγγέλοις καὶ ἄρρητα τοῖς θεοδιδάκτοις πατράσι ὀφείλομεν μὴ πολυπραγμονεῖν τε καὶ προπετῶς πρὸς τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἔλκειν ὁμοίωσιν. Τί δὲ καὶ φαίεν οἱ τοιοῦτοι νεωτερισταί, εἰ ῥητῶς ὑπὸ τῶν πατέρων ἀποβάλλεται τὸ νοήσει ἢ θελήσει πεφηνῆναι τὰς θεοφύτους ὑποστάσεις.

Μαριυγία.

Ἀθανάσιος ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως «καὶ εἰς ἓνα μονογενῆ λόγον, σοφίαν, υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχως καὶ ἀϊδίως γεγεννημένον, οὐ προφορικὸν οὐκ ἐνδιάθετον». Καὶ κατωτέρω· «ἐγεννήθη δὲ ἀνεκφράστως καὶ ἀπερινοήτως, τὴν δὲ γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Ἀντί τοῦ οὐδεῖς». Κατὰ ἀρειανῶν λόγῳ ε'· «οὐκ ὀνόματι μόνον λόγος οὐδὲ κατ' ἐπίνοιαν υἱός, ἀλλὰ ὑπάρχων ὁμοούσιος τῷ πατρί.» Καὶ κατωτέρω· «ἀλλ' οὐσιώδης ἀληθῶς· ἐπεὶ καὶ εἰ μὴ τοιοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, εἴη ἂν ἅπαντα, ἃ λέγεται, κατ' ἐπίνοιαν καὶ ἀπλῶς λεγόμενα, εἰ δὲ φευκτέον τὸ ἐκ τῆς ἐπινοίας ἄτοπον, ἄρα ἀληθῶς ὁ λόγος οὐσιώδης»

Πρὸς τοὺς Σαβελλίζοντας. «Οὐκ ἔστι δὲ λόγος ἐν καρδίᾳ τοῦ υἱοῦ ὁ πατήρ, οὐ τοίνυν οὐδὲ ὁ υἱὸς λόγος ἐν καρδίᾳ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ λόγος ζῶντος πατρὸς, ἀϊδίῳ γεννήσει πεφηνῶς.

Θεοφύλακτος εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην· «διττοῦ δὲ ὄντος τοῦ λόγου, φημί δὴ τὴν τοῦ λέγειν δύναμιν καὶ κοιμώμενος γάρ τις καὶ μὴ λέγων ἔχει τὸν λόγον ἐν αὐτῷ κείμενον καὶ τὴν δύναμιν οὐκ ἀπέβαλεν. Ὁ μὲν οὖν ἐστὶν ἐνδιάθετος, ὁ δὲ προφορικός, ὅν καὶ διὰ τῶν χειλέων προφέρομεν τὴν τοῦ λέγειν δύναμιν τοῦ ἐνδιαθέτου καὶ ἐντὸς κειμένου εἰς ἐνέργειαν προάγοντες. Διττοῦ τοίνυν ὄντος τοῦ λόγου οὐδέτερος τούτων

ἀρμόζει ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· οὔτε γὰρ προφορικός, οὔτε ἐνδιάθετος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῶν φυσικῶν καὶ καθ' ἡμᾶς, ὁ δὲ τοῦ πατρὸς λόγος ὑπὲρ φύσιν ὧν οὐχ ὑποβάλλεται τοῖς κάτω τεχνολογήμασι.»

Ἀθανάσιος κατὰ ἀρειανῶν λόγῳ δ' «πόθεν γὰρ τὸ βουλήσει ἢ θελήσει; Ἐκ ποίας Γραφῆς τὰ τοιαῦτα πάλιν προσφέρουσιν, εἰπάτωσαν οἱ τοῖς ῥήμασι ὑποπτοι καὶ τῆς ἀσεβείας ἐφευρέται.» Καὶ κατωτέρω. «Αὐτοὶ ποῦ ἄρα βούλησιν ἢ θέλῃσιν προηγουμένην εὐρον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ ἄρα τὰς Γραφὰς ἀφέντες ὑποκρίνονται καὶ τὴν τοῦ Οὐαλεντίνου κανόνοιαν;» Κατωτέρω. «Ἡμεῖς δὲ ἐντυγχάνοντες τοῖς θείοις λόγοις ἐπὶ μὲν τοῦ υἱοῦ τὸ ἦν εὐρομεν καὶ αὐτὸν μόνον ἠκούσαμεν ἐν τῷ πατρὶ καὶ εἰκόνα τοῦ πατρὸς, ἐπὶ δὲ μόνων τῶν γενητῶν, ἐπεὶ καὶ τῇ φύσει οὐκ ἦν ποτε ταῦτα, ἀλλ' ἐπιγέγονε, προηγουμένην βούλησιν καὶ θέλῃσιν ἀνέγνωμεν τοῦ μὲν Δαβὶδ ψάλλοντος οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν.»

«Καὶ τὸ μὲν βουλήσει κατασκευαζόμενον ἤρξατο γίνεσθαι καὶ ἔξωθεν ἐστὶ τοῦ ποιούντος. Πῶς οὐχ ὑπερβάλλει πᾶσαν μανίαν οὗ αὐτὸς ὁ Θεὸς βούλεται καὶ σκέπτεται καὶ προαιρεῖται καὶ θέλειν ἑαυτὸν προτρέπεται, ἵνα μὴ ἀλόγος καὶ ἄσοφος, ἦ.»

«Τὰ μὲν γεννητὰ εὐδοκίᾳ καὶ βουλήσει γέγονεν, ὁ δὲ υἱὸς φύσει τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ἴδιον γέννημα.»

«Ἐδεῖ δὲ αὐτοὺς λέγοντας βουλήσει τὸν υἱόν, εἰπεῖν ὅτι καὶ φρονήσει γέγονε. Ταῦτόν γὰρ ἠγοῦμαι φρόνησιν καὶ βούλησιν εἶναι· μαίνοιτο γὰρ ἂν τις μεταξὺ τῆς πατρὸς καὶ υἱοῦ βούλησιν ἢ σκέψιν.»

Ἐδεῖ αὐτοὺς ἀκούοντας οὐ βουλήσει λογίζεσθαι τὸ κατὰ φύσιν. Οὐχ ἤττον οὖν ἐπισφαλῶς οἱ τοιοῦτοι ἀτιμάζουσι τὴν τοῦ πατρὸς πρόοδον βουλήσει γεγενῆσθαι δισχυριζόμενοι· ἀνέγνωμεν γὰρ ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις τὰ ἐκ βουλήσεως ἅπαντα κτιστὰ εἶναι καὶ ἔξωθεν τῆς τοῦ ποιούντος οὐσίας, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ προφητάναντος Δαβὶδ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν. Ἐνθεν τοι καὶ ὁ τῆς ἀθανασίας ἐπώνυμος πλείοσιν ἀποδοκιμάζει τὸ βουλήσει γεγενῆσθαι τὸν υἱὸν ὡς τῶν ὄντων ἀεὶ τῶν ἐκ θελήσεως αἰτιατῶν οὐχ ὁμοουσίῳν καὶ ἀνάρχων, ἀλλ' ἐν χρόνῳ γεγεννημένων καὶ δυναμένων ἐξίσου εἶναι καὶ μὴ εἶναι.

Λύσις τοῦ β' ζητήματος.

Ἄλλ' οἱ καινῶν ἐφευρέται δογμάτων σαθροὶς ἐρειδόμενοι θεμελίους

τὴν τῶν προσώπων διάκρισιν εἰκόθασι λαμβάνειν ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῆς νοήσεως καὶ τῆς θελήσεως καὶ διαστέλλουσι τοῦ πνεύματος τὸν υἱὸν τῷ τὸν μὲν νοήσει γενναῖσθαι, τὸ δὲ βουλήσει προβάλλεσθαι. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τῶν πατέρων πάντα μὲν ὑπολαμβάνομεν κοινὰ ἐπὶ πάσης τῆς θεότητος καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἀσυγχήτως ἐνοῦμεν ἐν μιᾷ φύσει καὶ πάλιν ἀδιασπᾶστως τοῖς ἔργοις τούτοις, τῷ ἀγεννήτῳ, τῷ γεννητῷ καὶ τῷ ἐκπορευτῷ. Καὶ τοιοῦτον εἶναι τὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας φρόνημα δοξάζομεν ἀδιστακτικῶς, ὅπερ οὐ μόνον ἐρήρυσται ταῖς ἱεραῖς ῥήσεσιν, ἀλλὰ καὶ λόγοις ἐμπεδοῦται τοιούτοις ἅ' ὅτι νόησις καὶ βούλησις οὐσιώδεις εἰσὶν ἐνέργειαι καὶ ἐφ' ἐκάστης ὑποστάσεως ὁμοίως ἔχουσαι, γέννησις δὲ καὶ ἐκπόρευσις ἰδιάζουσιν, ἅτε διπροσώπων οὐσαι χαρακτηριστικά, ἄτοπον δὲ διὰ τῶν οὐσιωδῶν καὶ πάσης τῆς Τριάδος κοινῶν ἐνεργειῶν ὑφιστάναι τὰ πρόσωπα ὅ' ὅτι ἀπόχρη εἰς τὴν τῶν προσώπων διάκρισιν ἢ διαφορὰ τῶν ἔργων ἄρα περιττὴ, ἵνα μὴ κακόδοξομεν εἰπωμεν, εὐρεσις τοιούτου τρόπου.

Μαργαρίται.

Γρηγόριος ἐν τῷ πρὸς Ἑρωνα· «κοινὸν γὰρ πατρὶ μὲν καὶ υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι τὸ μὴ γεγονέναι καὶ ἡ θεότης, υἱῷ δὲ καὶ ἀγίῳ πνεύματι τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς, ἴδιον δὲ πατρός μὲν ἡ ἀγεννησία, υἱοῦ δὲ ἡ γέννησις, πνεύματος δὲ ἡ ἐκπόρευσις».

Ὁ Δαμασκηνὸς περὶ πίστεως ὀρθοδόξου κεφ. ι' «πάντα μὲν οὖν ταῦτα κοινῶς ἐπὶ πάσης τῆς θεότητος ἐκληπτέον, διακεκριμένως δὲ τὸ πατήρ καὶ τὸ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἷτιον καὶ τὸ αἰτιατὸν καὶ καὶ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν».

Λύσις τοῦ γ'

Τρίτον οἱ νεώτεροι διδάξαι τολμῶσι δισπῆν εἶναι τὴν ἐν τῷ Θεῷ σοφίαν καὶ τὸν λόγον δισπῆν, τὸν μὲν πάσης τῆς θεότητι κοινὸν ὄντα καὶ φυσικόν, τὸν δὲ ὑποστατικόν, ὅς ἐστιν ὁ υἱός· φιλοῦσι γὰρ οἱ τοιοῦτοι ἢ συναλοιφαῖς ἢ διαιρέσεσιν ἀλόγως συγχέειν τὰ διεστώτα καὶ διατέμνειν τὰ ἀχώριστα κατὰ τὴν οἰκείαν κανόνειαν, ἡμεῖς δὲ λέγομεν ἓνα καὶ μίαν σοφίαν ὁμολογοῦμεν ἐπὶ πάσης τῆς θεότητος, ἕσα κοινὰ τῇ ὑπερουσίῳ φύσει παραδέδωται τοῖς πατράσι κοινῶς ἀπονέμοντες ταῖς τρεῖς ὑποστάσεσιν ὡς ἐκζημέναις τῇ οὐσίᾳ, ἕσα δὲ ἐκάστης ἴδια μεμαθήκαμεν, ταῦτα μόνα ἀκοινωνήτα τηροῦντες, ἴδιον δὲ, ὡς εἴρηται, πατρός μὲν τὸ ἀγέννητον, υἱοῦ δὲ τὸ γεννητὸν καὶ πνεύματος τὸ ἐκ-

πορευτόν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὁμοίως καὶ ὡσαύτως καὶ κοινῶς ἐπιφρημίζομεν πάσῃ τῇ Τριάδι, ὡς ἐπὶ μιᾶς φύσεως μοναδικῆς προσφερόμενα, καίτοι ἐκφαντικώτερον τούτων ἕνια ὠρισμένως προσαρμίζεται μιᾶ τινι τῶν ὑποστάσεων, ὡς ἡ σοφία, περὶ ἧς ἐγένετο ἡ ζήτησις, κοινῇ καὶ μίᾳ ἀδιαιρέτως καὶ ἀπαραλείπτως ἐστὶν ἐν πάσῃ τῇ θεότητι, ἀποδίδοται δὲ τῷ υἱῷ ὡς ἐκφαινομένη δι' αὐτοῦ, διὸ καὶ μόνος εἰρηται τοῦ Θεοῦ ὁ υἱός.

Μαρτυρία.

Ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐν τῇ περὶ πίστεως ὀρθοδόξου περὶ θεῶν ὀνομάτων· «λέγεται ὁ Θεὸς νοῦς καὶ λόγος καὶ πνεῦμα, σοφία τε καὶ δύναμις, ὡς τούτων αἷτιος καὶ ὡς ἄυλος καὶ ὡς παντουργὸς καὶ παντοδύναμος. Καὶ ταῦτα κοινῶς ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς θεότητος καὶ ἐφ' ἐκάστης τῶν τῆς ἁγίας Τριάδος ὑποστάσεων ὁμοίως καὶ ὡσαύτως καὶ ἀπαραλείπτως.»

Ἀθανάσιος ἐν τῇ περὶ Διονυσίου· «ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκ τούτων θαυμαζέτω τὴν τοῦ λόγου λευκότητα καὶ τὴν τῆς πίστεως ὀρθότητα. Ὅτι γὰρ πρὸς τὴν μανίαν Ἀρείου λέγοντος ἄλλον εἶναι τὸν ἐν τῷ Θεῷ λόγον καὶ ἄλλον περὶ οὗ φησὶν ὁ Ἰωάννης ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ἄλλην μὲν ἰδίαν σοφίαν εἶναι ἐν τῷ Θεῷ, ἄλλην δὲ περὶ ἧς φησὶν ὁ ἀπόστολος Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Πάλιν ὁ Διονύσιος ἀνθίσταται καὶ διαβάλλει τὴν τοιαύτην κακοδοξίαν». Κατὰ Ἀρειανῶν λόγῳ γ' «ἔπρεπε γὰρ ἑνὸς ὄντος τοῦ Θεοῦ μίαν εἶναι καὶ τὴν εἰκόνα καὶ ἕνα τὸν τούτου λόγον καὶ μίαν τὴν τούτου σοφίαν, διὸ καὶ θαυμάζω πῶς ἑνὸς ὄντος τοῦ Θεοῦ, οὕτοι κατὰ τὰς ἰδίας ἐπινοίας πολλὰς εἰκόνας καὶ σοφίας καὶ λόγους ἐπινοοῦσιν καὶ ἄλλον μὲν εἶναι τὸν ἴδιον καὶ φύσει λόγον τοῦ πατρὸς». Καὶ κατωτέρω· «ποῦ γὰρ ὅλως εὔρον παρά τῇ θείᾳ Γραφῇ λεγόμενον ἢ παρά τινος ἠκούσαν ὡς ὄντος ἄλλου λόγου καὶ ἄλλης σοφίας παρά τούτον τὸν υἱόν, ἵνα καὶ τὰ τοιαῦτα ἑαυτοῖς ἀναπλάσωσιν;» Καὶ κατωτέρω· «εἰ μήτε ἐν τοῖς θείοις λογίοις εὐρίσκειται ἄλλη σοφία παρά τούτον τὸν υἱόν, μήτε παρά τῶν πατέρων ἠκούσαμεν τι τοιοῦτον».

Λύσις τοῦ τετάτου.

Ζητεῖται δ' περὶ τοῦ εἰ χρῆ μίαν καὶ ὁμότιμον ἀνενεγκεῖν προσκύνῃσιν τῷ Χριστῷ, ὡς Θεῷ καὶ ὡς ἀνθρώπῳ. Κάνταυθα τοίνυν οἱ φιλοπράγμονες καὶ κακοήθεις ἀπατεῶνες προφανῶς ἀντικείμενοι τοῖς

πατράσι διαιροῦσι τὰς ἐν Χριστῷ φύσεις καίτοι συνημμένας ἀσυγχήτως ἀρρήτοις καὶ οἷς μόνος οἶδεν ὁ Θεὸς δεσμοῖς ἐνώσεως καὶ ὑφেষτηκυίας ἐν μονάδι προσώπων καὶ διασπῶντες θατέραν ἄνευ τῆς ἐτέρας προσκυνήσεως καὶ τῆ μὲν θείᾳ λατρευτικὴν ἀπονέμουσι, τῇ δὲ ἀνθρωπίνῃ ὑπερδουλικὴν ἀναφέρουσι. Ἄλλ' ἡμεῖς εὐλαβοῦμενοι τὴν τοιαύτην καινοτομίαν μιᾷ προσκυνήσει τὸν Ἰησοῦν λατρεύομεν· διὰ γὰρ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τῆς τε θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τὰ μάλιστα διεστηκότα τῶν ἰδιωμάτων, οὐχ ἦττον ἢ τῶν ὀνομάτων, ἐναλλάξ μεταδίδεται, ὡς φασιν οἱ θεολόγοι τῷ λόγῳ τῆς ἀντιδόσεως. Ὄθεν ὡς τε ἄνθρωπος Θεὸς ὀνομάζεται καὶ ὁ Θεὸς ἄνθρωπος μὴ ὅτι γε διακρίνεσθαι τὴν προσκύνησιν εἶπομεν.

Ἄθανάσιος «ἐν τῷ ἔτι Χριστὸν γὰρ εὐθέως ἐκήρυξαν ἐξεληθόντες οἱ ἀπόστολοι συμφώνως καὶ ἀκολούθως τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦτον ἐν Βηθλεὲμ γεννηθέντα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τὸν ὁμοιωθέντα ἀνθρώποις καὶ σταυρωθέντα ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου αὐτὸν εἶπον Θεόν, αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν εἶπον υἱὸν Θεοῦ, αὐτὸν υἱὸν ἀνθρώπου, αὐτὸν ἐξ οὐρανοῦ, αὐτὸν ἐπὶ γῆς, αὐτὸν ἀπαθῆ, αὐτὸν παθητόν, οὐκ ἄλλον, οὐ πρόσωπα δύο, οὐχ ὑποστάσεις, οὐ προσκυνήσεις δύο».

Ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης περὶ πίστεως ὀρθοδόξου κεφ. νβ' «εἰς τοῖνον ἐστὶν ὁ Χριστὸς Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ὃν προσκυνοῦμεν σὺν πατρὶ καὶ πνεύματι μιᾷ προσκυνήσει μετὰ τῆς ἀχράντου αὐτοῦ σαρκὸς οὐκ ἀπροσκύνητον τὴν σάρκα λέγοντες· προσκυνεῖται γὰρ ἐν τῇ μιᾷ τοῦ λόγου ὑποστάσει, ἥτις αὐτὴ ὑπόστασις γέγονεν, οὐ τῇ κτίσει λατρεύοντες· οὐ γὰρ ὡς ψιλὴν σάρκα προσκυνοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἡνωμένην θεότητι».

Λύσις τοῦ εἰσ

Ζητεῖται πέμπτον πότερον αἰ τῶν ἁγίων ψυχαὶ μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀπαλλαγὴν ὁρῶσι τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ τῆς αἰδίου μακαριότητος ἀπολαύουσι, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν εὐθὺς ἀπέρχονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον ἢ πᾶσαι περιμένουσι μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, ἵνα μετὰ σωμάτων αἱ μὲν στεφανωθῶσιν, αἱ δὲ κολασθῶσιν. Πειθόμενοι τοιγαροῦν τῇ παραδόσει τῶν πατέρων ὁμολογοῦμεν ὅτι οὐκ ἄνευ τῶν σωμάτων αἱ ψυχαὶ ἀποκομίζονται τὴν ἐπαγγελίαν, ὡς φησιν ἡ θεόπνευστος διδασκαλία, ἵνα μὴ χωρὶς τοῦ σώματος λάθωσι τὸν μισθόν, ὃν περιηξιώθησαν ἅμα τῷ σώματι, ἀλλ' εὐφραίνονται μέχρι τῆς ἐγέρσεως

τῶν σωμάτων ἐν τόποις φωτεινοῖς, γέμουσι θυμηδίας καὶ ἀναψύξεως, ἐκδεχόμενοι τὸ δευτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου. Εἰ δὲ ταύτας ἢ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία πολλάκις ἄδει ὡς ἤδη τερπομένης ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τοῦτο ἐξ ἔθους ποιεῖται τῷ ὑμνωδῷ ὡς ἐνεστῶσι χρωμένη τοῖς μέλλουσι. Μάλιστα ἐξῆν εὑρεῖν παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς τοιοῦτον παράδειγμα, ὡς ὁ Θεοφύλακτος μαρτυρεῖ λέγων· «ἐστὶ γὰρ καὶ τοιοῦτον εἶδος ἐν τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασιν, ἐν οἷς περὶ τῶν μελλόντων ὡς ἤδη γενομένων διέξεισιν, ὡς ἔταν λέγῃ ὁ μὴ πιστευῶν ἤδη κέκριται. Ὡσαύτως αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ οὐκ εὐθὺς ἀπέρχονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον· τί γὰρ καὶ πάθειεν ὑπὸ τούτου διὰ τὸ ἄυλον, ἀλλὰ μετὰ δέους καὶ λύπης περιμένουσιν ἐν τῷ ἄδῃ δεδουκυταὶ τὸ «πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ καταγραμμένοι».

Μαρτυρίαι.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· «Τί λέγεις ὦ Παῦλε ; πῶς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον ἠλπιότες, εἰ σώματα οὐκ ἐγείρεται τῆς ψυχῆς μενούσης καὶ ἀθανάτου οὐσης ; ὅτι κἂν μὲνη ἢ ψυχὴ, κἂν μυριάκις ἀθάνατος ἦ, ὡσπερ οὖν καὶ ἐστὶ, τῆς σαρκὸς χωρὶς οὐκ ἀπολήφεται τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ὡσπερ οὖν οὐδὲ κολασθήσεται· πάντα γὰρ φανερωθήσεται ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἕκαστος κομίσηται τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν εἴτε ἀγαθὰ εἴτε κακὰ. Διὰ τοῦτό φησιν εἰ ἐν τῇ ζωῇ ἠλπιότες ἐσμέν, εἰ γὰρ οὐκ ἀνίσταται τὸ σῶμα, ἀστεφάνωτος ἢ ψυχὴ μένει ἐξῶ τῆς μακκαριότητος ἐκεῖνης, τῆς ἐν οὐρανῷ, εἰ δὲ τοῦτο, οὐδενὸς ἀπολαυσόμεθα τότε καθόλου.»

Ἀθανάσιος ἐν τοῖς πρὸς Ἀντίοχον ζητήμασι. «Τί ἂν ἀπέλαβον οἱ δίκαιοι τὰ ἀγαθὰ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὴν κόλασιν ; Ἀπόκρισις. Οὐδαμῶς, ὅμως δὲ τὴν χαρὰν ταύτην ἔχουσιν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ καὶ ἐστὶν αὕτη μερικὴ ἀπόλαυσις. Ὡσπερ οὖν μεταστέλλεται βασιλεὺς φίλους αὐτοῦ ἐπὶ τῷ συναριστῆσαι αὐτῷ ὡσαύτως καὶ καταδίκους ἐπὶ τῷ κολάσαι αὐτούς καὶ οἱ μὲν εἰς ἄριστον κληθέντες εἰσὶν ἐν χαρᾷ ἔμπροσθεν τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως ἕως τῆς ὥρας τοῦ ἀρίστου, οἱ δὲ κατάδικοι ἐν φυλακῇ ἀποκεκλεισμένοι ἐν λύπῃ ὑπάρχουσιν, ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ κριτής· οὗτω δεῖ λοιπὸν νοεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκεῖσε νῦν ἀφ' ἡμῶν προλαβουσῶν ψυχῶν, λέγω δὲ δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν.»

Δαμασκηνὸς ἐν τῷ περὶ πίστεως ὀρθοδόξου κεφ. ρ' «εἰ μὲν οὖν ἢ ψυχὴ μόνῃ τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀγῶσιν ἐνήθλησε, μόνῃ καὶ στεφανωθήσεται καὶ εἰ μόνῃ ταῖς ἡδοναῖς ἐνεκυσθῆ, μόνῃ δικαίως ἂν ἐκολάζετο·

ἀλλ' ἐπεὶ μήτε τὴν ἀρετὴν μήτε τὴν κακίαν ἢ ψυχὴ μετῆλθε δίχα τοῦ σώματος, δικαίως ἀμφω ἄρα καὶ τῶν ἀμοιβῶν τεύξονται.»

Λύσις τοῦ σι ου

Ἔκτον ζητεῖται πότερον ὁ Ἰησοῦς κυρίως ἢ καταχρηστικῶς λέγεται ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ πατρὶ· καὶ γὰρ οἱ νεώτεροι, ἐπειδὴν ἀκούσασαι τὸν Χριστὸν εὐχόμενον ἢ ἐντυγχάνοντα τῷ πατρὶ, τὴν τοιαύτην εὐχὴν καὶ ἐντεῦξιν ὑπολαμβάνουσι ὁμοτίμον ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων, τὸν δεσπότην ἀναιδῶς ἀποφαινόμενοι δούλον. Ἡμεῖς δὲ τὰς Γραφὰς ἀμετακινήτους τηροῦντες, οὐδὲ παρεγγαράπττοντες αὐτὰς ἐκ τῆς οικείας ἐπινοίας, τὸν Χριστὸν ἰσοδύναμον ὁμολογοῦμεν καὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τῷ πατρὶ, διὸ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γινομένην ἐντεῦξιν ὑπὲρ ἡμῶν οὐκ ἐλαττώσεως, ἀλλὰ συγκαταβάσεως δηλωτικὴν καὶ ἀγάπης ἐνδεικτικὴν εἶναι βουλόμεθα.

Μαρτυρίαι.

Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ κεφ. ηψ. «ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν.»

Ὁ δὲ Χρυσόστομος εἰς τὰ λόγια ταῦτα· «τοῦτο γὰρ μόνον διὰ τοῦ ἐντυγχάνειν δηλώσασι ἐβουλήθη ἀνθρωπινώτερον διαλεχθεῖς καὶ συγκαταβατικώτερον, ἵνα τὴν ἀγάπην ἐνδείξῃται, ἐπεὶ καὶ τὸ οὐκ ἐφείσατο, εἴαν μὴ μετὰ ταύτης ἐκλάβωμεν τῆς ἐννοίας πολλὰ τὰ ἄτοπα ἔψεται. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο ἐστὶν ὃ κατασκευάσαι βούλεται πρότερον εἰπὼν ὅτι ἐστὶν ἐν δεξιᾷ, τότε ἐπήγαγεν ὅτι ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, ὅτι τὴν ὁμοτιμίαν ἔδειξε καὶ τὴν ἰσότητα, ἵνα λοιπὸν τὸ ἐντυγχάνειν οὐκ ἐλαττώσεως, ἀλλ' ἀγάπης φαίνεται· μόνῃς ὅν· ὁ γὰρ αὐτὸς ζωῆ ὢν καὶ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καὶ μετ' ἐξουσίας τῆς αὐτῆς τῷ πατρὶ καὶ νεκροὺς ἐγείρων καὶ ζωοποιῶν καὶ τ' ἄλλα πάντα ποιῶν, πῶς ἂν ἐντεῦξεν εἰς τὸ ὠφελῆσαι ἡμᾶς ἀπεγνωσμένους καὶ καταδεδικασμένους.»

Ὁ Παῦλος πρὸς Ἑβραίους κεφ. ζ'. «πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν.»

Ὁ Χρυσόστομος ὁμιλία ιγ'. εἰς ταῦτα τὰ λόγια· «τί ἐστὶν πρὸς τὸ παντελές; Οὐ πρὸς τὸ παρὸν μόνον ἐντυγχάνει, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ. Ἄει οὖν δεῖται· τοῦ εὐχεσθαι· καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Καὶ ἄνθρωποι μὲν πολλὰκις δίκαιοι· ἐκ μιᾶς αἰτήσεως τὸ πᾶν ἤνυσαν,

αὐτὸς δὲ αἰεὶ δεῖται; Τίνος οὖν ἔνεκα συγκάθηται; Ὅρας ὅτι συγκαταβάσειώς ἐστὶ μὴ δεήσεως.»

Θεοφύλακτος εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην κεφ. α'. «διατί δὲ εὐχεται, μάλλον δὲ εὐχῆς σχῆμα τοῦτο καὶ ἔνδυμα, μόνον ὅτι οὐ δεῖται εὐχῆς.»

Ἀθανάσιος κατὰ Ἀρειανῶν λόγῳ γ'. «τοῦτο γινώσκοντες οἱ ἐν Βαβυλῶνι γενόμενοι μάρτυρες Ἀνανίας, Ἀζαρίας, Μισαήλ ἐλέγχουσι τὴν ἀρειανὴν ἀσέβειαν· εἰπόντες γὰρ εὐλογοῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον, τὰ μὲν ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ γῆς καὶ πάσαν κτίσιν ὡς ἔργα κατέλεξαν, τὸν δὲ υἱὸν οὐκ ὠνόμασαν. Εὐλόγει λόγε καὶ ὕμνοι σοφία, ἵνα δείξωσιν ὅτι τὰ μὲν ἄλλα πάντα ὑμνούντων καὶ ἔργα, ἐδὲ λόγος οὐκ ἔστιν ἔργον, ἀλλὰ σὺν τῷ πατρὶ ὑμνούμενός ἐστι καὶ προσκυνούμενος καὶ θεολογούμενος.»

Λύσις τοῦ ζου

Ζητεῖται πότερον ἢ Θεοτόκος Μαρία ἄνευ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος συνελήφθη ἁγιασθεῖσα πρὸ τῆς συλλήψεως αὐτῆς καὶ ἀπαλλαγείσα τῆς πρώτης κηλίδος ἢ κατὰ τὴν σύλληψιν· καὶ γὰρ οἱ ἑτερόδοξοι σκήπτει τῆς πρὸς τὴν Θεοτόκον εὐλαθείας ἀναιρουσι τὴν τοῦ Χριστοῦ παγγενῆ σωτηρίαν καὶ τὴν ἀειπάρθενον Μαρίαν ἄνευ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος συλληφθῆναι δισχυριζόμενοι· τὸν υἱὸν αὐτῆς οὐ νομίζουσι σωτῆρα τῆς μητρὸς, εἰμὴ καινόν τινα τρόπον τῆς σωτηρίας ἐξεύρωσιν· εἰσι γὰρ τοῖς ἀναπλάσμασι δεινοὶ καὶ τῇ κοιμείᾳ τοῦ λόγου πάντα ἑαυτοῖς μετασχηματίζουσι. Πῶς ἂν καὶ σώσαιο τὴν οὐπω οὖσαν ὁ Χριστός; Ἡμεῖς δὲ μόνον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς υἱὸν Θεοῦ, εἰ καὶ κατὰ σάρκα ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, ἄνευ τῆς προπατορικῆς κηλίδος σαρκωθῆναι πιστεύομεν. Τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν ἀνθρώπινον γένος ὑπεύθυνον καὶ ὑπόδικον γεγενῆσθαι διὰ τῆς πτώσεως τῶν προπατόρων ὁμολογοῦμεν.

Μαρινωταί.

Ἀθανάσιος κατὰ ἀρειανῶν γ'. λόγῳ «εἰ γὰρ καὶ μεθ' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἀδελφὸς ἡμῶν διὰ τὴν τοῦ σώματος ὁμοίωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πρωτότοκος λέγεται καὶ ἐστὶν ἡμῶν, ἐπειδὴ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀπολλυμένων μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ, πρώτη τῶν ἄλλων ἐσώθη καὶ ἠλευθερώθη ἢ ἐκείνου σὰρξ ὡς αὐτοῦ τοῦ λόγου σῶμα γενομένη.»

Περὶ σαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Καὶ εὐτω διχῆ διαίρεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐν δυοῖς τόποις οἴχεσθαι καταδεδίκασται, διὰ τοῦτο χρεῖα γέγονεν τοῦ ἀποφνημαμένου, ἵνα αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ

λύσῃ τὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν ἐν μορφῇ τοῦ καταδικασθέντος ἀκαταδικά-
στω καὶ ἀναμαρτήτῳ ὄφθεις, ἵνα ἡ καταλλαγὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄν-
θρωπον γένηται καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ παντός ἀνθρώπου δι' ἀνθρώπου
ὑπάρξῃ ἐν τῇ καινότητι τῆς εἰκόνης τοῦ υἱοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ.»

Λύσεις τοῦ η'ου

Τελειοῦται τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ
ἁγίου πνεύματος ἐπικαλουμένου παρὰ τοῦ ἱερέως ἐπευχόμενου καὶ λέ-
γοντος «κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σοι τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προ-
κείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα
τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ
σου μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ· διὰ γὰρ τῶν λογίων τούτων
μεταβάλλεται ὁ ἄρτος εἰς τέλειον ἀληθῶς σῶμα Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος
εἰς τέλειον ἀληθῶς αἷμα Χριστοῦ· ὥστε ψιλὸν ἑναπολείπεσθαι εἶδος
ἄρτου καὶ ψιλὸν εἶδος οἴνου εἰπόντος τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ
τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, ὁ δὲ ἱερεὺς ὡς ὑπουργός ἱκετευτικῶς ἐπικα-
λεῖται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς μεταρρύθμισιν τῶν προκειμένων δώρων
πεισιθῶς τοῖς ῥήμασι τοῦ Κυρίου, ὃν καὶ ρητῶς ἐπὶ τοῦτο ἐκδιηγείται.

Μαρτυρία.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῇ τῶν Κατηγήσεων λόγῳ λζ' «καλῶς
ὄν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα Θεοῦ
λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν» καὶ κατωτέρω «ἐνταῦθα τε ὡσαύτως
ὁ ἄρτος, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐν-
τεύξεως.»

«Οὐ τοίνυν τῇ ἡμετέρα εὐχῇ θαρροῦντες, οὐδὲ τῶν ῥημάτων ἀδυ-
ναμίαν καταγινώσκοντες, ἐπευχόμεθα τοῖς προκειμένοις καὶ οὕτως
αὐτὰ τελειοῦσθαι πιστεύομεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥήματα τὴν οἰκείαν σῶ-
ζειν ἐμολογοῦμεν ἰσχύν καὶ τὴν τῆς θείας ἱερωσύνης ἐπιδείκνυμεν δύ-
ναμιν τελειωτικὴν οὖσαν παντός μυστηρίου τῇ ἐπικλήσει τοῦ δι' αὐτῆς
ἱερουργοῦντος ἁγίου πνεύματος. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα πιστεύομεν αὐτὸν
εἶναι τὸν ἐνεργοῦντα τὸ μυστήριον τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ἀλλ' οὕτω
διὰ ἱερέως δι' ἐντεύξεως αὐτοῦ καὶ εὐχῆς.» Καὶ κατωτέρω· «οὐδὲ τοῖς
εὐχομένοις ὑπὲρ τοῦ τελειωθῆναι τὰ δῶρα τὰ τοιαῦτα ἐγκαλεῖν εὐλο-
γον, ἐπεὶ δὲ τῇ εὐχῇ θαρροῦντες ἑαυτοῖς θαρροῦσιν, ἀλλὰ τῷ δώσειν
ἐπαγγελομένην Θεῷ.»

Λύσεις τοῦ ἐνάτου.

Πρὸς τούτους ἐζητεῖτο πότερον γίνεται μερικὸν κριτήριον, διὰ δὲ

τούτου ἐννοοῦσιν οἱ νεώτεροι τὰς ψυχὰς εὐθὺς ἀποδημοῦσας τοῦ σώματος παρίστασθαι κατ' ἰδίαν ἔμπροσθεν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποδιδόναί λόγον τῶν πεπραγμένων αὐταῖς κρίνεσθαι τε ἅμα καὶ προσηκόντως ἀποκριθῆσθαι τὰς ἀμοιβάς, ἡμεῖς δὲ μίαν καὶ μόνην κρίσιν οἶδαμεν ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ δήματος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως καὶ τηνικαῦτα δοξάζεσθαι τὰς ψυχὰς ἐνουμένας καὶ τηνικαῦτα πάλιν τοῖς σώμασιν ἀπολήψεσθαι τὸν στέφανον ἢ τὴν κόλασιν, τῶν δὲ σωμάτων ἀπαλλαγείσας ἀνέγνωμεν ἐν συναισθήσει μόνον γενομένας τοῦ μέλλοντος ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ.

Μαρτυρία.

Γρηγόριος εἰς Καισάριον· ἐπιθεομαι σοφῶν λόγοις ὅτι ἡ ψυχὴ οὕσα πᾶσα καλὴ τε καὶ θεοφιλῆς, ἐπειδὴν τοῦ συνδεδεμένου λυθείσα σώματος, ἐνθὲνδεν ἀπαλλαγῇ, εὐθὺς μὲν ἐν συναισθήσει καὶ θεωρίᾳ τοῦ μέλλοντος αὐτὴν καλοῦ γενομένη, ἅτε τοῦ ἐπισκοποῦντος ἀνακαθαρθέντος ἢ ἀποτεθέντος ἢ οὐκ οἶδα ὅ, τι λέγειν χρή, θαυμασίαν τινὰ ἡδονὴν ἠδεύεται καὶ ἀγάλλεται καὶ ἔλεως χωρεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῆς δεσπότην ὡσπερ δεσπομώτηρον χαλεπὸν τὸν ἐνταῦθα βίον ἀποφυγοῦσα καὶ τὰς περικειμένας ἀποσεισαμένη πέδας, ὑφ' ὧν τὸ τῆς διανοίας πτερόν καθέλκετο καὶ οἷον ἤδη τῇ φαντασίᾳ καρποῦται τὴν ἀποκειμένην μακαριότητα, μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ τὸ συγγενὲς σαρκίον ἀπολαβοῦσα ἢ τὰ ἐκείθεν συνεφιλοσόφησε παρὰ τῆς καὶ δούσης καὶ πιστευθείσης γῆς, τρόπον ἔν οἶδεν ὅ ταῦτα συνδήσας καὶ διαλύσας Θεός, τοῦτω συγκληρονομεῖ τῆς ἐκείθεν δόξης» καὶ τὰ ἐξῆς.

Δύσις τοῦ ἰου.

Προετίθετο τούτοις πότερον αἱ μερίδες, αἱ παρὰ τοῦ Ἰσραῆως προσενηχθεῖσαι τῷ Θεῷ, πρὸ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας μεταποιοῦνται εἰς σῶμα Χριστοῦ; Τινὲς οὖν τῶν νεωτέρων παρὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἔθος μυσταγωγοῦσι τὰς εἰς τιμὴν τῶν ἁγίων καὶ μνήμην τῶν εὐσεβῶν προσφερομένας μερίδας, ἡμεῖς δὲ τῇ παραδόσει τῶν πρὸ ἡμῶν φιλοχρίστων πατέρων ἀρρακόμενοι οὔτε σκοπὸν ἔχομεν ἐν τῇ Ἰσραὴλ λειτουργίᾳ τοῦ μεταποιηθῆναι τὰς τσικαύτας μερίδας οὔτε τούτων μεταδίδομεν τοῖς μεταλαμβάνουσι χριστιανοῖς, ἀλλὰ μόνον ὡς ἄρτον ἡγιασμένον καὶ ὡς μερίδας τῷ πλησιασμῷ τὸν ἡγιασμὸν λαμβανούσας ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ταγματῶν οὐρανίων χώραν πληρούσας αἰδοῦμεθα, οὐ μὴν ὡς σῶμα Χριστοῦ λατρεύομεν.